

Cigány gyermekek – közösségeikről

Az első általános iskolai cigány népismereti verseny írásbeli fordulóján az ország tizenhét általános iskolájának összesen száznegyven tanulója vett részt. Közülük hetvenheten 5-6., hatvanhárman pedig 7-8. osztályba jártak. Feladataik között egy olyan fogalmazás megírása is szerepelt, amely során két téma közül választhattak a versenyzők. Az 5-6. osztályosok a cigány/roma közösség jellemzését és egy irodalmi mű ismertetését kapták témaként. Az első témát negyven kisdíák választotta. A 7-8. osztályosok számára egy hagyományos keresztelő leírása és a cigány közösség bemutatása jelentette a választékot. Az utóbbi téma kidolgozására huszonötven vállalkoztak. A hatvanöt írás kapcsán egyelőre nem végeztünk összetett elemzést. Kigyűjtöttük a jellemző elemeket, de nem vizsgáltuk azok gyakoriságát és lehetséges összefüggéseiket. A minta nem reprezentatív, és nem egészen véletlenszerű. Olyan gyerekek vállalkoztak a versenyre, akik tanulnak cigány népismeretet, s akiket tanáraik alaposan felkészítettek (természetesen nem a konkrét kérdésekre). Olyan iskolákból érkeztek, ahol egyáltalán tudomást szereztek arról, hogy idén cigány népismeretből is lesz tanulmányi verseny. A következő részletek Forray R. Katalin, a gyermekek dolgozatait feldolgozó tanulmányából valók:

Az érzelmekre vonatkozó jellemzők a leggyakoribbak, minden fogalmazásban hangsúlyosan előfordul egyikük vagy másikuk. A „barátságos” alapjelző gyakran közvetlen módon a magyarokkal szemben fogalmazódik meg:

„Lehet velük beszélgetni, és barátságosabbak, mint a magyarok. A magyarokkal nem lehet beszélni, de a cigányokkal egy szóra jutok, meg a magyarok nem barátságosak”

(lány, Pécs)

„Azért, mert kedvesek! Mert ha elmegyünk egy cigány családba, akkor rend van, és ahogy mondtam, kedvesek. Viccesek, valamelyikük aranyos, barátságos, és hogyha valami olyat mondasz, ami másnak nem tetszik, az röhög rajta. Vagyis nem sértődnek meg.”

(fiú, Gyulaj)

„Olyan iskolába járok, ahová nagyon sok cigány gyerek jár. Ezért az iskolában közösséget alkotunk. Mivel mind jól ismeri a másikat, ezért könnyen kötünk barátságot. A cigány segíti egymást, ezért az iskolában bárkihez fordulhatok, ha problémám van.”

(lány, Nyíregyháza)

Kiemelkedő meghatározás a családi összetartás, a gyermekek és az öregek szeretete, tisztelete, mint olyan vonások, amelyeket a többségi társadalom is elismer, sőt esetenként kedvezően értékeli.

„Nagyon szeretek elmenni a rokonokhoz estézni. Nagyon szeretem a rokonaimat”

(lány, Nyírkáta)

„Azért szeretem a cigányokat, mert összetartók, nagyon szeretik a gyerekeket és az embereket.”

(lány, Debrecen)

„Tisztelik a gyerekeket, az öregeket és minden jó embert, aki őket szereti.”

(lány, Debrecen)

„Azért szeretem a cigányokat, mert tisztelik az öregeket. És ha valakijük meghal, akkor azt 3 éjjel, 3 nap virrasztalják. Szeretik a gyerekeiket.”

(fiú, Pécs)

„A leginkább azt szeretem, mikor egy-egy ünnep alkalmából összegyűlnek, és a régi szokásoknak megfelelően a tágabb, nagy család együtt ünnepel.”

(lány, Nagyrábé)

„Én éppen ezt szeretem a cigányokban, hogy őszintébbek vagyunk a gádzsónál, ha örülünk, vagy bánatosak vagyunk, azt nem fojtjuk magunkba, megosztjuk egymással. Azt hiszem, mi összetartóbbak vagyunk például a magyaroknál, és jobban tiszteljük az öregeket is. A cigányoknál nem szokás, hogy az öregek otthonába küldjék az időseket, hanem gondoskodnak róluk és segítik őket.”

(fiú, Nagyrábé)

„A falunkban több a cigány, mint a magyar, de ez így jó. A cigányok is tudják azt, amit a másik emberek. Mindenhol ott vannak, amikor szükségünk van rájuk, minden munkát elvállalnak, bármit. Ha valamit rendez a falu, ugyanúgy ott vannak”

(lány, Gyulaj)

„A cigányokban szeretem azt, hogy sohasem adják fel a reményt, és mindent ki mernek mondani. Nagyon tetszik bennük az, hogyha ők akarnak valamit, bármi áron is, de elérik. Az a baj, hogy sokan a bőrük színe alapján ítélik meg az embert. A cigányoknak nagyon nagy akaraterejük van, ami bajban és sikerben a leghűségesebb segítőkjükké vált.”

(lány, Taktakenéz)

„Azért szeretem, mert igazságosabbak, mint a parasztok.”

(fiú, Debrecen)

„A tévében leginkább az a jellemző, hogy nagyon szegény, elkeseredett romákat filmesítenek meg. Ezt igazságtalannak tartom. Szerintem nagyon sok cigány dolgozik, sőt igényesebben és tisztábban járunk iskolába sok magyar gyerekénél.”

(lány, Nagyrábé)

„Ha nagy leszek, dolgozni szeretnék. Két gyereket és egy cigány szép feleséget. Egészen biztos, hogy majd segítem a szüleimet. Majd úgy nevelem a gyermekeimet, mint a szüleim.”

(fiú, Tiszacsege)

„A cigányok szeretnek dolgozni, libát tépni, szeretnek zenét hallgatni, táncolni.”

(lány, Tiszacsege)

„Ők igen hajlamosak a munkára és tudnak dolgozni. Van olyan hely, ahol még nagyon régiesek (de nagyon ritka). Hogyan és miből gazdálkodnak? Ugyanis sok jószágot tartanak a cigányok”

(fiú, Gyulaj)

A felsőbb évesek dolgozataiban a munka, a munka fontossága játszik központi szerepet. Feladata a napi megélhetés biztosítása és a gyerekek ellátása.

„És az asszonyok mindennapi munkájukról, szolgáltatásukról, a mindennapi beszerezni valójukról, tevékenységükről (ír-nék). Az asszonyok mindig kitaláltak valamit, hogy minden nap megéljenek. Ilyen tevékenység volt például a jóslás, alkalmi munkák stb. A mindennapi betevőről az asszony gondoskodott. (A férfiakkal szemben.)”

(fiú, Gyulaj)

„Van család, ahol az ember nem dolgozik, és az asszonyt küldi dolgozni. És amit az asszony keres, az ember elveszi és megissza és legépezi (sic!), és a gyerekeknek nincs mit enni.”

(lány, Nyírkáta)

„A cigányok munkanélküliségét venném filmre. A nők otthon ülnek, háztartási munkát végeznek. A szomszédba átmennek, pletykálnak, nem az otthoni munkával foglalkoznak. A férfiak üzletelnek, vagy lopják a napot, heverésznek, és nem azzal foglalkoznak, hogy a gyerekek tudjanak venni ennivalót. Nekik mindegy, hogy dolog van, vagy sem. Igaz elég nehéz nekik olyan közösségbe kerülni, akik nem az ő fajtájukból származnak. Szeretik a kocsmát, a haverok ott felszabadultnak érzik magukat. Szeretnek este muzsikálni, táncolni, inni. Ünnepeink nagyon szeretnek, sok rokon társaságában.”

(lány, Nyíregyháza)

A fogalmazásokban a „roma” önmeghatározás ritkán fordul elő – olyan esetekben, amikor a gyerek roma (oláh cigány) közösséghez tartozónak tartja magát. Ugyanígy néhányan a „beás” elnevezést alkalmazzák önmagukra és közösségükre. A „cigány” szó azonban mindegyik gyerek fogalmazásában megjelenik, a roma vagy a beás szinonimájaként is. A gyerekek tehát elfogadták a „cigány” kifejezést, ám a „közösség” szót gyakran másokkal helyettesítették. Ezek a következők:

„az én fajtám”, „az én nemzetem”, „az én népem”, és egyszerűen a „cigányok”.

„Én azért szeretem az én fajtámat, mert jól tudunk zenélni. Meg azért, mert összetartunk, mert gondoskodnak rólam.”

(fiú, Nyíregyháza)

„Azért szeretem a cigányokat, mert én is közéjük tartozom. És minden ember a saját népét szereti.”

(fiú, Debrecen)

„A cigány nemzet nekem egy nagyon szép nemzet. Nemcsak azért, mert én is cigány családból származom, hanem azért is, mert becsülöm őket.”

(lány, Taktakenéz)

„Szerintem minden embernek meg kell ismernie a származását, eredetét, és büszkének kell lenni rá. Elsősorban azért szeretem a cigányokat, mert én is roma vagyok, oláh cigány, azon belül a lovári nyelvet beszélem.”

(fiú, Nagyrábé)

„Én egy cigány gyerek vagyok! A népemet nagyon szeretem és tisztetem”

(fiú, Tiszacsege)

„Én szeretek a cigányok között lenni, mert hiszen az az én népem és fajtám.”

(lány, Tiszacsege)

„Az én anyukám cigány és az anyukám családja is az, de az apukám magyar. Ebből is következik, hogy én mind a két fajhoz tartozom, korcs vagyok, de cigánynak vallom magam.”

(lány, Tiszacsege)

„Szeretem a cigányokat azért, mert az én fajtám, mert ha csak magyarok lennének, az nem lenne jó. És nem lennének Magyarországon 10 millióan. Meg azért is, mert ha ők nem lennének, akkor nem lenne Magyarország. Az én anyukám is beás, és ha ő nem lenne, én se lennék Magyarországon.”

(lány, Pécs)

„Leírnám az újságban, hogy a cigányokat miért becsülik le mások. Milyen bajaik vannak a romáknak. Képeket tennék bele a romák házáról, munkájukról.

Azt is leírnám benne egy táblázat félemben, hogy a cigányok mennyi pénzt kapnak a magyarokhoz képest, ugyanazért a munkáért.”

(lány, Pécs)

„Megkérdezném azt is, hogy el tudott-e helyezkedni. Ezt azért kérdezném meg, mert van egy pár olyan vállalkozó vagy vállalat, akik a borszínük alapján, illetve a fajtájuk miatt nem veszik fel a cigányokat, hiába van akármilyen végzettségük.”

(fiú, Pécs)

„Én a cigányokat azért szeretem, mert olyanok, mint én, és a bőrük színe is olyan, mint az enyém. A viselkedésük és a sírásuk, a nevetésük és az örömiük egyforma, mint az enyém. A cigányokat nagyon tisztetem, mert szeretem őket.”

(lány, Gyulaj)

A csoporthoz, a közösséghez való vérségi alapú kötődés mellett a kulturális értékeknek, hagyományoknak széles választékával találkozunk, amelyekre ráépülnek az érzelmek és a szoros közösségi kapcsolatok.

„Nagyon szeretem a rokonaimat. És nagyon szeretem, ha a cigányul beszélnek.”

(lány, Pécs)

„Még a nyelvünk szépségével szeretnék megismerkedni, mert egy nemzet a nyelve nélkül halott nemzet.”

(fiú, Békés)

„Én azért szeretem a cigányokat, mert én is az vagyok. Az igaz, hogy van magyar barátom is, de a cigány fajtámat én előttük nem szégyellem, azért mert én megtanultam az ő nyelv-

vüket és kultúrájukat. Közben ismerkedem a cigány szokásokkal és nyelvvel.”

(fiú, Tiszacsege)

A nyelv lehet a határokon átívelő testvériség – vérségi kapcsolatok – alapja is.

„Azért is jó cigánynak lenni, mert Európában, más országokban is meg tudjuk értetni magunkat. Olyan mintha más országok cigányságával testvérek lennénk.”

(lány, Nagyrábé)

A nyelvhasználat a kulturális hagyományok része. Egyik dolgozatból plasztikusan rajzolódik ki a nyelvhasználat ősi szépsége.

„A nagy család együtt ünnepel. Szeretem, hogy engedelmet kérnek ilyenkor a megszólalásra is, használják az ősi, régi szofordulatokat”.

(fiú, Nyíregyháza)

Egy rövid fogalmazást, amelynek írója a cigány hagyományokról szerzett ismereteiről is igyekszik beszámolni, érdemes egészében idézni:

Én azért szeretem a cigányokat, mert magam is az vagyok. De nemcsak ezért, hanem szeretem a zenéjüket, hagyományaikat. A magyarok azt hiszik, hogy a cigányoknak semmi „kultúrájuk” nincs.

A hagyományok közül legjobban a tavaszszüretző szokás és a tavaszünnepe „fogott” meg leginkább. Mikor az öreg cigányok kimennek a sátrak elé, és sarkuk alá teszik a cseréppipáikat és mondják: Eltörjük a pipácskát, csináljuk a tavaszkat.

Vagy amikor a tavaszünnepet ünneplik. A lányokat „megkoronázzák” a fiúk, gólyahírből készült koszorúval, hogy eldöntse, ki a legszebb, ki lesz a tavasztündér.

Ezenkívül még sok hagyomány van, ilyen például a gyász-megszakítás, vagy a halott-tisztelet, keresztelő stb.

Ugyanúgy tetszenek a hagyományos mesterségek, teknővadás, szegkövác, kosárfonó stb. A mesterségeket a fiúk eltanulják apjuktól, és ha már itt tartok, hadd említsem meg a gyermekek játékeit. A kisfiúknál a kacsázás, a huva, huva, medve, medve, bolond medve, bovazás, a kislányoknál a „főzés”, konuvancás, labdázás és babázás.

És ne felejtsem ki a zenét. Oda vagyok érte, táncolni is tudok. Voltam egyhetes táborban, ahol cigány táncot tanultunk. Lenyűgözve néztem, ahogy táncoltak, és a hagyományok szerint nem is értek egymáshoz. A férfi mintha támadna, a nő meg védekezik.

Én szeretem a cigányokat és nem is tagadom, hogy az vagyok. Rengeteg sok hagyomány van. A cigány kultúráról szeretek tanulni, sok információt beszerezni.

Remélem azt, hogy a cigányok a jövőben jobb módba kerülnek, de ez a cigányoktól is függ.

(fiú, Gyulaj)

A zene, a dal fontossága a verseny szinte minden résztvevője számára jelentős. A zene, a dal a közösség szoros érzelmi kötődésének egyik legfontosabb szála, az etnikai önazonosság büszke vállalásának egyik meg-alapozója. Van, aki az ünnepek kedves elemeiként sorolja fel a közös zenélést, éneklést, táncot. Mások felsorolják azokat a hírességeket, akikre büszkék, akiket szívesen bemutatnának az ország, sőt egész Európa népeinek. Egyesek hosszan sorolják a hírességeket a 100 Tagú Cigányzenekartól Bódi Gusztin át a Kalyi Jagig, Ando Dromig. Van, aki családjának zenészcsoportjára büszke („Uzse ile”)

„Akkor érzem igazán, hogy jó cigánynak lenni, amikor meghallom a tévében vagy a rádióban a zenét. Olyankor valami megmozdul bennem, egy gádzsó ezt nehezen értheti meg.”

(fiú, Nagyrábé)

„Értettem a szívemben lobogó tüzet, és az egyre gyakrabban feltörő mély érzéseket a zene hallatán, s ha valaki bántotta a cigányokat.”

(lány, Békés)

„Én cigánynak születtem és nagyon szeretek cigányok között lenni. Papám mesél, hogy milyen volt régen és milyen volt a szokás, ünnepekkor összegyűlünk, együtt énekelünk, táncolunk, házról házra járunk és felköszöntjük a rokonainkat, a testvérünket”

(fiú, Debrecen)

A dallal szinte egyenértékű – de érdekes módon nem a mutogatni való büszkeség forrása – a tánc is. Cigányul táncolunk – fogalmaz az egyik gyerek. „Énekelünk, táncolunk, mesélünk, mulatunk” – a nagyra értékelt közösségi alkalmak fontos tevékenységei, az összetartozás átélhető és átélt boldogító eseményei.

Végezetül, az elemzést végző alig leplezett rokonszenvének bemutatására idézem egy nyírkátai kisfiú vallo-mását:

„Azért szeretek cigány lenni, mert sok olyat csinállok, amit a magyar nem.

Azért szeretek cigány lenni, mert sokat táncolok.

Azért szeretek cigány lenni, mert szeretek énekelni.

Azért szeretek cigány lenni, mert azt csinállok, amit akarok.

Azért szeretek cigány lenni, mert jókedvűek.

És hozzáteszem, hogy szeretem a cigányokat.”